

Millä kielellä tutkia musiikkia?

Markus Mantere

Suomalainen musiikkitiede sai alkunsa reilu vuosisata sitten. Ensimmäiset ammattitutkijat Ilmari Krohn (1867–1960), Armas Launis (1884–1959), Otto Andersson (1879–1969), Toivo Haapanen (1889–1950) ja A. O. Väisänen (1890–1969) puolustivat ensimmäisiä alan väitöskirjojaan 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, Krohn tosin jo ensimmäisenä 1800-luvun puolella 1899. Launis oli Krohnin oppilaista ensimmäinen väitellessään 1910; samaan ensimmäiseen tutkijasukupolveen kuului vielä Väisänen, vaikka hänen muut ammatilliset kiireensä lykkäsivätkin tohtoroitumista vuoteen 1939 saakka.

Tutkimuksella oli selvästi kansallinen tehtävä ja tilaus. Sen aiheet liittyivät suomalaiseen kansanmusiikkiin ja musiikilliseen historiaan sekä sukukansojen musiikkiperinteeseen. Musiikkitiede oli selvästi osa ns. ”kansallisten tieteiden” järjestelmää (Ilkka Herlinin termi), jonka suuri tehtävä oli oikeuttaa ja perustella Suomen kulttuurista autonomiaa ja pitkää historiaa. Yliopistolla oli paitsi konkreettinen tehtävä virkamiesten kouluttajana ja älymystön työssijana, mutta myös symbolinen merkitys sivistysvaltion yhtenä tärkeänä instituutiona.

Kansallisesta tehtävästään huolimatta varhaisen suomalaisen musiikkitieteen kansainvälisen vuorovaikutuksen kieli oli pääasiassa saksa. (Otto Anderssonin väitöskirja munniharpusta oli tästä ruotsinkielisyydessään poikkeus.) Suomalaiset tutkijat osallistuivat aktiivisesti eurooppalaisen tiedeyhteisön toimintaan; Krohnin kohdalla voidaan jopa puhua tietynlaisesta auktoriteettiasemasta. Suomalainen musiikintutkimus oli varsin hyvin tunnettua, ja Krohnin kirjeenvaihto esimerkiksi Guido Adlerin, Erich von Hornbostelin ja Bela Bartokin kanssa kertoo osaltaan siitä merkityksestä ja tunnettuudesta, jota hänen työnsä aikanaan nautti kansainvälisesti.

* * *

Mitä merkitystä tällä alamme oppi- ja instituutiohistorialla sitten on pohdittaessa tutkimuksen kielikysymystä omassa tilanteessamme? Historia tuo aina perspektiiviä, ja on kiinnostavaa huomata, että monessa suhteessa olemme samankaltaisessa tilanteessa kuin kollegamme sata vuotta sitten. Aivan kuin silloinkin, alamme kansainvälinen painopiste on muualla, tosin silloisen valtaosin saksankielisen tiedeyhteisön sijaan enemmän angloamerikkalaisessa musiikintutkimuksessa. Edelleenkin tavoitamme kansainvälistä tiedeyhteisöä huonosti suomenkielellä; ruotsiksi sentään pohjoismainen keskusteluyhteys on olemassa.

Vähintäänkin englannin kielellä julkaiseminen ja kansainväliseen keskusteluun osallistuminen on siis aivan välttämätöntä, emmekä tässä tiedemaailman kansainvälistymisen kaiken aikaa kiihtyvässä prosessissa olekaan jääneet mitenkään sivustakatsojiksi. Suomalainen musiikintutkimus on ainakin kohtalaisen

tunnettua ulkomailla ja alan jatko-opiskelijoitakin on hakeutunut nimenomaan Suomeen rakentamaan tieteellistä ammattitaitoaan. Suomalaisia tutkijoita on kansainvälisten tiedeseurojen luottamustehtävissä ja monet ovat myös luoneet uransa suomalaisen tiedemaailman ulkopuolella.

Tästä huolimatta olen huolissani siitä, että *kielestä itsessään* näyttää tulleen tutkimuksen arvokriteeri – näyttää siltä, että arvostamme jo lähtökohtaisesti, alasta riippumatta, omia kotimaisilla kielillä toimivia tiedejulkaisujamme alemmalle tasolle kuin kansainvälisiä julkaisuja. Muuhun lopputulokseen ei voi päätyä tarkastellessa esimerkiksi TSV:n Julkaisufoorumin tekemiä linjauksia tiedejulkaisujen tason arvioinnissaan. Julkaisufoorumi luokittelee 32064 tiedelehteä, kustantajaa tai julkaisusarjaa, ja näistä 678 saa luokituksen 3 eli ”korkein taso”. Vain yksi näistä, uskontotieteellinen kausijulkaisu *Temenos*, on suomalainen. Tason 2, ”johtava taso” saavuttaa luokituksessa 2369 julkaisukanavaa, joiden joukossa on 40 suomalaista julkaisua. Mikään näistä ei ole varsinaisesti musiikintutkimuksen alan julkaisu, tosin *Eloressa* on julkaistu myös oman alamme tutkimusta aika ajoin. Varsinaisesti alamme julkaisut, kuten *Musiikkikin*, sijoittuvat kuitenkin tasoille 1, ”perustaso” tai 0, ”ei luokitusta”.

Tässä yhteydessä ei tarvitse mennä Julkaisufoorumin kriteereihin, joista on takavuosina keskusteltu melko laajasti. Luokitussysteemi on selvästi suomea tiedekielenä syrjivä ja hieman epäselville julkaisujen laatua koskeville oletuksille rakentuva kokonaisuus, mutta silti sille on nopeassa ajassa tullut merkitystä, jota harva osasi ennakoida vielä vajaat kymmenen vuotta sitten. Yliopistojen rahanjaosta merkittävä osa, yli 10 prosenttia, määräytyy niiden raportoiman julkaisutoiminnan perusteella, ja mitä korkeammat jufo-luokitukset julkaisuilla on, sitä enemmän niitä kohti myönnetään rahoitusta. Tämä reilun 32 000 rivin excel-taulukko, JuFon luokittelemien julkaisukanavien kokonaisuus, ei siis selvästikään pysynyt siinä tehtävässä, johon se luotiin – suurten julkaisukanava-volyymien bibliometriikan ja ohjauksen instrumenttina – vaan siitä on tullut suora tutkimuksen arvioinnin väline, ainakin rahoittajien silmissä.

Myöskään Julkaisufoorumin tehtävä ei ollut alun perin vertailla tieteenaloja tai tutkimussuuntauksia keskenään, mutta näin se joka tapauksessa on päätyntä tekemään. Jokainen, joka on julkaissut työtään sekä suomalaisessa että kansainvälisessä julkaisukanavassa tietää sen, että kaikki, mikä on tutkimuksen arvoista ja kiinnostavaa, jopa alan perustutkimusta, ei suinkaan ole kansainvälisesti kiinnostavaa. Vaikkapa oma tämänhetkinen tutkimuskohteeni, Tampereen musiikkielämä 1900-luvun alussa, on toistaiseksi suomalaisessa musiikinhistorian kirjoituksessa miltei tutkimaton alue, mutta esimerkiksi *Journal of Musicology* lukijalle aiheen valinta pitäisi perustella melko laajasti uskottavuuden ja kiinnostavuuden saavuttamiseksi. Tämänkin jälkeen artikkelin alkuun tarvitaan paljon taustoittavaa tietoa Tampereesta ja sen yhteiskuntarakenteesta, Suomesta ja sen poliittisesta historiasta, kieliriidoista, ja muusta sellaisesta, josta suomalainen lukija tietää jo lähtökohtaisesti aika lailla. Angloamerikkalainen tiedejulkaisu on myös usein varsin tarkka julkaisujen mitasta, joten voi ennakoida, että pelkkä aiheen taustoittaminen veisi melko suuren osan koko tekstin kokonaismitasta. Minulla on tästä melko paljonkin omakohtaista kokemusta, ja valitettavasti jou-

dun toteamaan, että korkeatasoistenkin julkaisujen (siis JuFo-luokitusten valossa tarkasteltuna) kohdalla on paljon energiaa mennyt itse keskeisimmän sisällön sijaan usein melko toisarvoisiin seikkoihin, joiden kautta Suomea on koetettu saattaa tutkimukselliselle maailmankartalle.

En tietenkään ole väittämässä, että vaikkapa suomalaisten kaupunkien musiikkihistoriasta pitäisi julkaista vain suomalaisissa julkaisuissa. Tällainen olisi paitsi ammatillinen itsemurha mutta myös vastoin kansainvälisen tiedemaailman käytäntöjä. Sen sijaan olen sitä mieltä, että tutkijan itsensä olisi voitava päättää, mikä on hänen kulloisellekin työlleen tarkoituksenmukaisin ja eniten tieteellistä keskustelua innoittava julkaisukanava. Tälläkin hetkellä toki tähän on mahdollisuus, mutta useimpien työsuhteiden ollessa määräaikaista ja ulkopuolelta rahoitettuja, JuFo-luokituksilla on merkitystä tutkijan uran jatkoon kannalta. On houkuttelevampaa ja tietysti rationaalisempaa rakentaa korkean statuksen julkaisuluettelo kuin pyrkiä tieteelliseen keskusteluun mahdollisesti asiantuntevempien kollegojen kanssa alemman JuFo-statuksen lehdissä. Kun yliopistojen rahoituskin riippuu julkaisuista siinä määrin, että JuFo 3 -luokan julkaisut arvostetaan 3–4 kertaa arvokkaammiksi kuin JuFo 1 -luokkalaiset, on selvää, mihin kanaviin nuoria tutkijoita kehoitetaan vuosittaisissa kehityskeskusteluissa ja mentoroinnissa suuntaamaan työtään. Entä miten käy monografioiden? Perinteisesti monografia on tutkijan kypsän ja pitkäjänteisen työn tulos, mutta yliopistojen julkaisutuloksen kannalta suomenkielinen tietokirja vaikkapa JuFo 1 -kustantajalla on vähempiarvoinen tuotos kuin kovatasoisessa kv-julkaisussa julkaistu artikkeli. Silti olisi hyvä, että tutkimusta olisi saatavilla myös kotimaisilla kielillä ja myös monografioiden. Näin säilymmme sivistysvaltiona.

Lopuksi toistan ajatuksia, joista olemme viime aikoina kaikki saaneet lukea lehdistä, esimerkiksi *Acatiimistä* ja *Helsingin Sanomista*. Yksittäisistä tutkijoista on erityisesti mainittava Janne Saarikivi, joka on väsymättä tästä aiheesta viime vuosina taittanut peistä. Kotimaisia kieliä on aktiivisesti vaalittava tieteen kielinä ja säilytettävä rakenteita ja instituutioita, joissa tällä on mahdollista toteutua. Emme voi kansainvälistyä vain alkamalla puhua, kirjoittaa ja ajatella englanniksi – siitä ei akateemisessa laadussa voi olla kyse. On kyseenalaistettava systemaattista, kaikkialla ympäröivää oman kieli- ja kulttuuritaustamme aliarvioimista ja pohdittava tarkemmin sitä, mistä tutkimuksen laadussa oikein on kyse. Kaikki tutkimusalat, musiikintutkimuksen alallakaan, eivät ole laatunsa osalta verrattavissa niiden herättämän kansainvälisen kiinnostuksen perusteella. Suomalaisella tieteellisellä keskustelulla on oma arvonsa, eikä sen arvostaminen, suosiminen ja etsiminen sinänsä kerro tunkkaisesta sulkeutumisesta omien piirien sisälle. Pikemmin kyse on arvokkaan kulttuurisen pääoman vaalimisesta ja terveestä omanarvontunnosta, mihin meillä musiikintutkijoillakin on täysi syy.

FT, Dos. Markus Mantere (markus.mantere@uniarts.fi) on Suomen musiikkiteollisuuden seuran puheenjohtaja